

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.S.P.B.

Coll. No. 454

Title homa paddhati

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 454 Subject : Vedic Riti

Title : homa paddhati

Author : — Scribe : —

Date of the work : — Date of the Ms. : —

Place of the work : — Place of the Ms. : —

Size : 8.4" by 4.8" Extent : 5 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks : —

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ इष्टाश्चैवं गमाद्यं यदा क्रूर्यस्यो न वाधिक्यतो नूरि दोषाः । कुं
 उंसांगं नूरिने दंत दन ब्रूते गमो नैमिषस्यो विचार्य ॥ १॥ नमरेणुरथरेणुर्वाजात्र
 तदनुत्तिताच । युकाय बोंगुलमिति परमो लोः क्रमतोष्टगुणितानि ॥ २॥ अत
 मुष्टिकप्रकोष्ठे मुष्टिरानि निर्मौरष्टमांशकरः । सोरत्रिस्तकनिष्ठः कर एव कर्जा
 शराहितः स्यात् ॥ ३॥ हस्तस्तु चतुर्विंशत्यंगुल उदितो मितो पटु ॥ ४॥ अंगुष्ठम
 ध्येरे स्वा मध्यांगुलि मध्यपर्वमितं ॥ ५॥ अंगुलमाक्रुर्बक्रुधा सिद्धांतं ब्रूमहे तत्रात्र
 पलध्वं क्रति पूलं कल्पक उदितं समाश्रित्य ॥ ६॥ समस्तिते वा प्रपदौ द्विते वा क ५४
 र्वा दो नरि पंचमोऽंशः । हस्तः सप्तस्यापि जितांशको त्रांगुलं यवस्य स्य लकोष्ठ
 मस्तु ॥ ७॥ यजमानांगुलकरमिति रत्र च सर्वत्र बोध व्याप रिना धितं प्रमाणं य
 जमानस्यैव कल्पयेत् मतिमात्रा ॥ ८॥ कीले नैकी अते पूले पृथक् कल्प्य स माययो ॥ ९॥

ॐ श्रीं श्रीं श्रीं श्रीं श्रीं

क्रिमुक्तं समाहरेत् । एवं वा क्रिपात्रे निधाय क्रमादं धीं परित्यजेत् । ततो निरीक्षणानि संस्कृत्य । उदय
 वैदवाग्निच्यो नो मस्य वक्त्रे रैकं विनाय । वक्त्रिचैतन्यं कल्पयामि इति पावके चैतन्यं निधाय । उकारे
 णाष्टोत्तरशतमन्त्रिमेव धेनुमुद्रया । मृती कृत्य फलितिसंकीर्त्या क्रमिति अवगुं धगंधपुष्पादिनिः
 बंधं क्रिपयैतम इति समस्त्यर्चा कुंडस्योपरि प्रदक्षिणं त्रिःपरिचाम्य प्रणवोच्चारणार्थं कंजाव
 स्मृष्टमहीतलः । शिवबीजधियाम्मनोतिमुखं देव्या यो नावेन तिः क्षिपेत् । ततो वागीश्वरवागीश्वरी
 त्यामाचमनीयादिकं दत्त्वा तया गन्धैर्धुतां ध्यायेत् । वक्त्रिरुपां उदेवतां पश्चात्तस्यिरक्षार्थं प्र
 दद्यात् कुंडकं कणो वितपिं गतदंतदंतं पंचपंच सर्वज्ञा ज्ञाय स्यात् । मन्त्रना । वक्त्रिज्वालयेत् ।
 ततो ब्रह्मजलिरक्षा अस्मिन् अग्निं प्रज्वालयेत् । ततो वदे जातवेदो कृताशतं । सुवर्णवर्णममलं स्वसिद्धिर्वि
 धतो मुखे । इत्यनेन वक्त्रिमुपतिष्ठेत् । ततो वक्त्रे तर्जिह्वा संन्यो कुर्यात् । तद्यथा । लिंगे सरपूं हिर
 ण्यमैनमः पादौ सरपूं गगनायैनमः मूर्ध्नि सरपूं रक्तायैनमः वक्त्रे सरपूं रुद्रायैनमः प्राणो सरपूं
 सुतगायैनमः नेत्रे सरपूं बक्रुपायैनमः सर्वांगे सरपूं अतिरिक्तायैनमः ॥ एताः सात्त्विक्योः ॥ या

गकर्मसु। काम्यकर्मसु। पप्रगास्वर्णज्वाला नोदितानिताचेताधुमिनी करालिका। एतासां नमः॥
 क्रूरकर्मणि। विश्वमूर्तिस्फुलिंगिनी। धूम्रवर्णमतोज्वालोदितकरालाकाली॥ एतासां नमः॥
 सक्तबीजयोगेन पूर्ववत्। एवं कर्मनेदे सर्वत्र बोद्धव्यं॥ ततो करंगन्यासो॥ सहस्रार्चिषे अंगुष्ठा
 न्यां नमः॥ स्तिरणीयतर्जनी न्यां स्वाहा॥ उच्छिष्टपुरुषाय मध्या न्यां वषट्। मेधे व्यापिते अनमि
 का न्यां कुं। सप्तजिह्वाय कनिष्ठा न्यां वौषट्। धनुर्धराय करतलकरदृष्टान्यां फट्। सहस्रार्चिषे हृद
 याय नमः इत्यादिषु सर्वत्र प्रणवादिषु॥ ततो मूर्तिन्यासः॥ उच्छिष्टि अग्नये जातवेदसे नमः दत्ता
 त्रेय्ये नमः सप्तजिह्वाय नमः दक्षयार्धे अग्नये दध्यवाहनाय नमः दक्षकटौ अग्नये अथो
 दरजाय नमः लिंगे अग्नये वैश्वानराय नमः वामकक्षौ अग्नये कौमारते नमः वामपार्श्वे
 अग्नये कौमारते नमः विश्वसुखाय नमः वामांसे अग्नये देवमुखाय नमः॥ ततो वक्त्रे वामां
 संकल्पयित्वा मूर्तिं तत्र विचिंतयेत्। इष्टं शक्तिं स्वस्तिका नीतिमुच्चैर्दक्षैर्दोर्निधा विन्यतं तजर्वयं न। हो
 मा कल्पं पद्मसंस्तुतिर्नैत्रं ध्यायेद्वक्त्रिं वदमोर्निजराशिः॥ ततो मेखलानामुपरि विछिदैस्तोयैः॥ सुं

२

दरीपत्ते बालायाः परिशिंध्य मध्ये मेखलायां गर्भस्थे दनैरग्रेण मूलमाच्छादयेत्। त्रिःपरितरेत्।
 ततः प्राचीवर्जं दिक्षु परिधीव विनित्य ततः प्रादक्षिण्येन ब्रह्मादिदेवताः संख्याः। पुनर्वक्त्रिं
 ध्यात्वा तत्र पीठे आवाह्याने वसन्त्रेण गंधादिभिः संस्तुतयेत्। उवैश्वानरजातवेद इहावाहने नो
 दिता ह सर्वकर्मणि साधय स्वाहा॥ एतत्पाठं॥ उवक्रये नमः इत्यादिना संस्तुत। तो मध्ये षट् को
 णेषु सरयूं हिरेण्यये नमः सरयूं गङ्गायै नमः सरयूं रक्तायै नमः सरयूं सप्तमये नमः सरयूं रक्त
 रूपायै नमः सरयूं अनिरक्तायै नमः॥ काम्ये सरयूं पप्रगायै नमः इत्यादिः॥ क्रूरे सरयूं विश्वम
 र्त्त्यै नमः इत्यादिः॥ केसरेषु॥ अग्न्यादिकोणे मध्ये दिक्षु च॥ उ सहस्रार्चिषे हृदयाय नमः उ स्व
 स्तिरणीय शिरसे स्वाहा॥ उच्छिष्टपुरुषाय शिखायै वषट्। उधम व्यापिते कवचाय कुं। उ सप्तजि
 ह्वाय नेत्रत्रयाय वौषट्। उधनुर्धराय अस्त्राय फट्॥ ततः पूर्वदिक्षु अग्नये जातवेदसे
 नमः उ अग्नये सप्तजिह्वाय नमः उ अग्नये सप्तजिह्वाय नमः अग्नये दध्यवाहनाय नमः उ अग्न

सुनगायै
 उवक्रय
 येनमः॥

ये वै श्वानरायनमः उग्रनये कौमारतेजसे नमः उग्रनये विश्वमुखाय नमः उग्रनये देवमुखाय नमः
 इति वक्रिष्टुर्त्रिंशत् शक्तिस्तिकधारिणीः संसृज्य ॥ लोकपालान्स्वस्वदिक्षुप्तयेत् । ततो दस्ताभ्यां
 स्कवस्कवोऽदीत्वा तौ अधोमुखौ चत्वारः प्रतप्या । मदतो नादाय यथाक्रमं तदग्रमूलं
 मध्यानि शोधयित्वा दक्षिणेन तौ संप्रोच्य पुनः प्रतप्या दर्शनं नो विनिक्षिप्या । आत्मनो दक्षिणा
 नागे कुशास्त्रे स्थापयेत् । ततः आज्यस्थानी मानीय अस्त्रजप्तेन वारिणा संशोधयन्त्या माज्यं विनि
 क्षिप्या । वीक्षणदिनिस्त संकुर्यात् । ततो नवायमेवंगारमुष्ट्येषु नमः इति मंत्रेण आज्यस्थानीं विनि
 वेशयेत् । ततो दर्नयुगलं संदीप्य आज्येक्षित्वा अन्ते क्षिपेत् । नमः इति मंत्रेण दीप्तेन दर्नयुगेनाज्यं
 निवाज्य तद्दर्नयुगमनो विसर्जयेत् । ततः फडि विमंत्रेण घृते प्रज्वालित्वा ददर्नान् वक्रौ नि
 क्षिपेत् । ततो घृतं ददीत्वा पुनरेगारा वक्रौ संयोज्य जलं स्पृष्ट्वा दक्षिणास्तौ देवावेनाधोमुखेनांगु
 शोपरिक निष्ठिकाभ्यां प्रादेशं संस्मृतो दर्नैर्दत्त्वा अस्त्रेण फट् इति घृतं पवित्रीकृत्य नमः इति मंत्रे

३

णात्कुशाभ्यां मात्मसंमुखं घृतं संस्त्रवने कुर्यात् । ततः प्रादेशमात्रं संदर्नयुगं घृतांतरे क्षित्वा दो
 नागौ चत्वारः कपक्षत्तस्य पक्षौ स्मरेत् । ततो वामे ईडां नाडी दक्षिणे पिंगलां मध्ये सुषुम्णां ध्या
 त्वा दोर्मं कुर्यात् । तद्यथा नमः इति मंत्रेण स्कवेण दक्ष नागे दान्ये मादाय अग्ने दक्षिणा लोचने ॥
 उग्रनये स्वाहा इति जुहुयात् । तद्वामतः ॥ आज्यमादाय अग्रनये वामलोचने ॥ उग्रमाय स्वा
 होति जुह्वा तदमध्यादाय अग्ने निलोचने ॥ उग्रनीषो माभ्यां स्वाहा ॥ नमः इति जुहुया
 त् । ततो नमः इति मंत्रेण स्कवेण ज्यंदक्षिणा नागे मादाय वक्रिष्टुवे ॥ उग्रनये स्विष्टकृते स्वाहेति
 जुहुयात् । सर्वत्र स्वाहेति आहुतिमंपातः । ततो व्याहृति होमः ॥ उग्रः स्वाहा ॥ उग्रवः स्वाहा ॥ ततो वै
 श्वानरा तवेदसे इति मंत्रेण त्रिवारं कृत्वा ॥ अग्नेर्गर्भाधानादिक्रियाः संपादयेत् । तद्यथा गार्धा
 धानं पुंसवतं सीमंतोन्नयनं तात्कर्मनामकरणांतिः क्रमणं अन्नप्राशनं चूडाकरणं मुषनयनं म
 हाव्रतं उपनिषत्स्नानगोदानं उदकाभ्यां कूरे कर्मणि मरणं तान्येतानि बोधयानि ॥ तत्र क्रमः ॥

ॐ अग्नेर्गर्जानं कर्मसंपादयामि स्वाहा ॥ इति प्रतिष्ठा कर्मणि सत्ताष्टाकृतीर्जुहुयात् ॥ सुंदरीपत्नेः
 ॐ अग्नेर्गर्जानं कर्म कल्पयामि ऐं नमः ऐं केकां चाकृतिं दद्यात् ॥ ततो वक्रिं पितरो संक्षय्यात्मनियो
 जयित्वा मूलाग्रमध्यतल्लताः ॥ समिधेन पंचमनसानुजुयात् ॥ ततो वक्त्रेः पूर्वोक्तजिह्वा मूला
 नामेकेकाकृतित्वा सुवेण च उरान्यमादाय क्वचिनिधाय क्ववेण तां निधाय ॥ उत्तिष्ठ वै श्वान रुज
 त वेद इत्यनेन वौषडं तेन जुहुयात् ॥ ततो विघ्नेश्वर मंत्रेण दशाकृतीर्जुहुयात् ॥ तद्यथा ॥ ॐ
 स्वाहा ॐ श्री स्वाहा ॐ श्री क्ली स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली
 गंगणयते ये स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली गंगणयते वरवरद स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली गंगणयते वरव
 रद सर्वजनं स्वाहा पुनः सर्वजनं मेव स्वाहा ॥ तथा च ॥ प्रपंचसारे ॥ ताराद्यैर्दशानिर्देविष्वर्ष
 र्वसमन्विते ॥ मनुना गणयत्येन कुं नेत्युर्वदशाकृतिः ॥ ततो देवतायाः पीठवक्त्रो समर्च्य वक्त्रि
 रूपोतां विचित्र्या पंचोपचारादिभिः संसृज्या वक्त्रिमुखे मूलमंत्रेण घृतेन पंचविंशतिमंत्रेणैव ॥ ४

सूत्रं पार्थिवेतिर्ष्यकैकविस्तारसूत्रं ॥ मस्यैवं देनोक्तयुक्त्यनिवेश्यं तत्कर्तव्यं
 दायान्ति ॥ चेत्तु ॥ ५॥ विस्तारंगु ॥ लमानमेककरतो यावद्दशस्याज्जिना
 वेदत्री ॥ ६॥ कुसागराः शरयवोपेता नुनंगां बुधिः ॥ निःपाती बुधिसायका ॥ रां
 वियवमं केवर्धयुग्रा मषट्नागां गान्ययवानिदकमुमियवेनो नोषट्प ॥ श्व
 र्वताः ॥ ७॥ ॥ त्रे सखातं बुफलं यथा स्यात् ॥ दिघ्रादिखाते कृत एव मूचुः ॥
 दिघ्रादि कत्तेत्रविनिर्मितं ये तैरंगदूतं रवननं न बुधं ॥ ८॥ किं मेखलाकं
 ह्युनोपिनेति त्रेव स्य हृदि दिगुणादिकेष्टाः ॥ खातं यथेष्टं खलु मेखलापि
 ग३ कंठोपिकुंडां मवादिरुद्धैः ॥ ९॥ ॥ १०॥ मुच्ये सप्तविधा बुमुखं त्रेत्रं श्रुतावे
 कशतप्रकारात् ॥ शुचेष्ववादी तरणेषु कानां साकंच येर्वर्धनमीरितं स्यात् ॥
 ११॥ वेदिर्वेदेन योक्ता दशदशचपदानि ति वीप्सोत्तरातां येनोक्तकल्पकारो

दशचरणफलानां तेन यश्च ह्यहोमे॥ कुंडं वेदद्विहस्तापतमधि नृपाल इत्यवा
 दिव्यारवो ये वेदहस्ते ससुनिगिरमृते नृभि नृपा न्यमादः॥ ५७॥ स्थापने सर्व
 कुंडानां ध्यायः सर्वसिद्धिदः॥ इत्येकहस्तस्कृतिगीर्वाणं हीतरथापनै॥
 ५८॥ विस्तारखल्यं सममाद्यमेखलोनत्याबुधैः स्वातमवायै नृनिःप्रयो
 न्यादिनीष्टाचतुरस्रविस्तृतिः कचित्तु तन्मेखलयाविनोदितं॥ ५९॥ क्षेत्र
 व्यासस्य चतुर्विंशंशेन कुंडं बाह्यगलः नवतिसंमंता समंततः केचि व्यास
 स्य सूर्यंशात्॥ ६०॥ व्यासे चतुर्विंशतिधा विना नितेति स्रश्चतुस्त्रीक्ष्ण
 नागविस्तृतः समंततः कंठबाहिस्तमेखलानवर्तुरामांशकडुंगताम
 ताः॥ ६१॥ विस्तारौ नतयस्तु केचिदुक्ता इमाः केनचिद्वर्कनागैः॥ आद्यो
 च तोक्ता परयोक्त नागवेदांशमाना निदधे क्रमेण॥ ६२॥ षट्पंचवेदगु

उच्यते

हेने

कुलांशौ पाठः

क्षेत्रं तश्चतुरस्रके विततिवस्त्वंशेन कृतैकृतं॥ व्यासादेनैव कणिका पुनरियत
 वृद्धात्रमाके सराः॥ तद्बुद्ध्यादलमध्यनूः पुनरियद्बुद्ध्यात्रमेणोर्ध्वनूः क्षेत्रव्या
 सजिनांशैः कस्यविंशैः स्वैरूतं नैवांशेषु नः॥ ६३॥ तसंवर्धदलायकाणि
 रचयेत्क्षेत्रार्धमुज्ज्विनास्यात्रिंशत्त्रावृत्तिस्तृतीयत्तादिघ्नेन वृत्तव
 हिः॥ स्वव्यासप्रमितो च तामिह स्त्वेनेत्यक्तांतरा कणिकां कूर्वीत केसरचिह्न
 मष्टवज्रकं यदा चतुर्निर्दलेः॥ ६४॥ क्षेत्रव्यासजिनांशकेषु चतुरः संवर्धस
 कोरंदांशैरेकस्येगुणैः उनिर्बहिरमुष्येतदितत्यावहेत् वैदास्यन्मृदुदारदि
 गुणयुतं दिक्कोणमध्योक्तं षांकेषुष्टगुणैः स्तृतीयमिलितैरष्टास्त्रिकुंडं नवे
 त॥ ६५॥ दिक्स्त्रयुग्ममध्ययश्चतुरस्रयुग्मा माद्यंतदत्र परिमाज्यमिशोषमे
 वासेपातवैतरगतंचतषाष्टस्त्रां रेखाष्टकंच प्रत्येदिति कुंडरूपं॥ ६६॥ प्रा

तौ

गादिकुंडत्रयमुत्तराग्रं याम्यस्थयोनीतरपंचकुंडी॥ प्रागग्नि कापश्चिमयोनि
त्रप्राकुंडवस्यान्वमंचकुंडी॥ ४८॥ तेत्रव्यासदले कर्कजागयुषिसंक्षोशि
कात्स्त्रीसहंका नांविंशजवेनमंडलमिति व्यासार्द्धतः सार्द्धयेत् पंचांशदि
तयो न विस्तृतिमेताज्याः पंचतत्रावहेन्याषष्टांशशराणि पंचगमयेत्तद्वत्
तिपंचास्त्रितत्॥ ४९॥ तेत्रव्यासदले गंगामलवधुष्यां सवृद्धावितंत्यदे
वा नवमयेदनेतवल यंतध्यासविंशो लवः येषु स्याद्विशिखो न वा दंतशरे
ते वन्ययातादृशपांसममिधो मिलजुगामुखांसमास्त्रिणिवावहेत्॥ ५०॥
तेत्रेयचउरस्रकेंतरगुलं विस्तारसूत्रं कृत्वा तस्य तेत्रफलं न वेदिगुणि
तादिः सादिनिघ्रादिकैः तेत्रे स्यात्फलमेतदीयपदमयामसूत्रं न वेत्तास्मि
रत्तेत्रदतः सृजे कथितवकुंडं चतुःकोटिकं॥ ५१॥ इष्टस्यैकोनविस्तार

स्य

तः

कृतीर्जु

कृतीर्जुयात् ततो वक्रिदैवतायोरात्मना सहैकं विना व्यामूलेना ज्येन एकादशां कुर्यात्॥
ततः स्तत्र देवतायाष्टो नावरणदेवता एकैका कृतीर्जुयात् ततः संकल्पिततत्तत्कल्यो
कविदितद्वैहोमं कुर्यात् ततः चतुरग्नयेष्टाधिदैवमहते स्वाहा॥ उबोवायवे अंतरिक्षा
यच महते स्वाहा॥ उबस्वधमसे दिवेन तत्रे न्यो महते न्यः स्वाहा॥ उबूर्ध्वस्वधमसे नक्षत्रे
न्यो दिव्यो महते स्वाहा॥ ततो होमप्रव्यामिस्त्रवे स्रविच निधाय तेना छाद्य तौ नानौ संस्थाप्या त
तः सर्वमित्यादि मंत्रेण मूलमंत्रेण च पूर्णा कृतिदत्वा॥ संहारमुद्रया देवतायामात्मनि उवाच
उनर्वा कृति निर्जुत्वा अग्नेर्जिह्वा नां मूर्तिनां एकैका कृती दद्यात् ततः सर्ववन्मेखलोपरि अ
ग्निः परिषिंच्य॥ आत्मनि संहारमुद्रया पावकं योजयित्वा परिधीमपरिस्तराद् अग्नेोतिः क्षि
पेत्॥ विशेषस्त॥ तैमित्तिके कर्मणि एतान् दहेत्॥ नित्ये कर्मणि न दहेत्॥ तथा च सारदायो॥
मित्तिके दहेन्मंत्रानित्ये न दहेदिसान॥ ततो वत्तिगा॥ यदि दीहो गहो मस्या तदा देवता
रण देवताया होमानंतरं आन्याचितैस्त्रिलैः कल्पविदितद्वैर्वा अष्टोत्तरसत्संशतं वा

सुक्रयावततः सुधौतदंताद्यं सिष्येस्तातं कंडोतमानीय दिव्यदृष्टातं विजोयत चैतन्यं गुरुरात्म
निसंपोष्या अधविशोधनं कुर्यात्तातयथा कुशगुप्तेन सिष्यस्य पादसंस्पृश्य उशोधयामिकना
ध्यानं स्वादेति आज्यान्वितैः स्तिलैरष्टाकृती जुक्रियात् अंधं स्पृष्ट्वा उशोधयामितत्वा ध्यानं स्वादा
एवं नानिं स्पृष्ट्वा उशोधयामि बुवना ध्यानं स्वादा एवं रुदयं स्पृष्ट्वा उशोधयामि पदा ध्यानं स्वादा ए
वं मूर्धनं स्पृष्ट्वा उशोधयामि मंत्रा ध्यानं स्वादा सर्वत्राष्टाकृती जुक्रियात् एवं क्रमेण तं पारसिते
योन्या पुनः स्तुष्टिं वर्त्मना तद्वदाकृतिक्रमेण जनयेत्तातयथा मंत्रा ध्यानः पदा धायः दा ध्यातो व
र्णा धावर्णा बुवन धा बुवना ध्यानः तत्वा धा तत्वा ध्यानः कला धा एवं क्रमेण जनयेत्ताततो दिव्य
दृष्टांति सिष्यं सिष्टविलोकयत् आत्मा स्थितं तच्चैतन्यं सिष्ये नियोजयेत्ताततः श्रवाण्यु
तिं दानादि कर्म समाप्य पूर्वोक्तक्रमेण दीक्षां कारयेत् ॥ ॥ इति होमपद्धतिः ॥